

*Doc. dr. Edvard Protner
Univerza v Mariboru
Pedagoška fakulteta
Maribor*

UDK/ 377.8(497.5 Zagreb) "192"

Primljeno: 2001. godine

Pregledni članak / Review

SLOVENCİ IN VIŠJA PEDAGOŠKA ŠOLA V ZAGREBU

UVOD

Na podlagi zapisov o delovanju Višje pedagoške šole (VPŠ) v Zagrebu med obema vojnama in sledi, ki jih je ta ustanova pustila v domači pedagoški teoriji in praksi, je mogoče nedvoumno sklepati da je bila to zelo kvalitetna ustanova. Josip Busija (1974., 168) je ugotavljal da se ta kvaliteta ne kaže toliko v številu diplomantov, kot zlasti v vlogi ki so jo ti kadri imeli pri razvoju našega šolstva. *Intelektualne in delovne kvalitete študentskega sestava* so bile posledica neobičajno stroge selekcije, strogega režima študija in motivacije študentov. Vse to se je prepletalo z izrednim idealizmom in entuziazmom (Prav tam.).

Med imeni diplomantov te šole (Popis *.../*, 1979., 204–294) najdemo številne posameznike ki so zaradi odmevnosti, obsežnosti in strokovnosti (teoretičnega in praktičnega) delovanja postali tako rekoč klasiki.¹⁾ V slovenskem prostoru je izstopal Gustav Šilih ki je še dolgo po drugi svetovni vojni posredno in neposredno pedagoško oblikoval generacije slovenskih učiteljev. To kaže na kvaliteto in trajnost njegovih pedagoško–didaktičnih pogledov; primerjati jih je mogoče s temeljno usmerjenostjo VPŠ. Šilihovi pedagoško–didaktični pogledi so bili namreč izrazito eklektični (v najbolj plemenitem pomenu te besede). Prepoznavni so vplivi različnih pedagoških smeri tistega časa (Prim. Protner, 1993.) ki pa jih je Šilih (z racionalno analizo in izrazitim občutkom za praktično izvedljivost) ustvarjalno preoblikoval v dobro premišljeno in upora-

---

¹⁾ Izčrpen pregled strokovno uveljavljenih diplomantov VPŠ v Zagrebu najdemo v delu A. Mikulića in D. Pazmana (1971.).

bno pedagoško–didaktično teorijo. To so odlike v katerih je prepoznaven vpliv VPŠ: ta šola je nudila trdno teoretsko osnovo ki je bila dovolj pluralna da so študenti razumeli in razvijali različne pedagoške paradigme tistega časa. Po drugi strani je prav ta pluralnost omogočala rahlanje najbolj radikalnih teorij in kritičen odnos do modnih didaktičnih novosti. Kljub temu je bila VPŠ vedno odprta za novosti in njihovo presajanje v prakso. Gre za usmeritev ki sicer ne uveljavlja originalnosti, vendar zagotavlja postopne in premišljene posege v pedagoško–didaktične razsežnosti šolskega sistema.

Toda ob kvalitetah ki jih (iz zgodovinske odaljenosti) priznavamo VPŠ je smiselno obuditi tudi kritike in polemike ki so to šolo spremljale od njene ustanovitve naprej. Razhajanja so bila sicer povezana predvsem s pravno–formalnimi in organizacijskimi dilemami,²⁾ vendar je v ozadju mogoče zaslediti tudi vsebinsko–teoretska pedagoška vprašanja. Busija (1974., 168) ugotavlja da v hrvaški strokovni javnosti potrebe po obstoju te šole ni bilo potrebno dokazovati; da je v celoti izpolnila pričakovanja strokovne javnosti; da se je še posebno afirmirala v učiteljskih krogih in da je bilo popolnoma samoumevno da se ta ustanova postopoma izgrajuje na visokošolskem nivoju, toda očitno je da ni bilo splošnega soglasja glede statusa te šole. Še posebno sporna je bila že od samega začetka težnja da se VPŠ povzpne na visokošolski nivo; prav Busija (1974., 154) navaja podatek da je o preoblikovanju VPŠ razpravljaj učiteljski zbor prvič že 18. februarja 1920. in nato še večkrat v istem letu. Zamisel o visoki pedagoški šoli, ki bi jo obiskovali najboljši absolventi VPŠ in pridobili izobrazbo za učenje na učiteljskih (ta zamisel je bila, kot bomo videli pozneje, uresničena v šolskem letu 1926./27.), je odločno podpiral J. Golika, takrat direktor (upravitelj) VPŠ. Ideji je nasprotoval (hrvaški pedagoški klasik) S. Matičević ki je predlagal da naj se profesorji učiteljskih izobražujejo na univerzi. Golika je (ob večinski podpori učiteljskega zbora) v *neobičajno polemičnem tonu* zavrnil Matičevićeve ideje. Zanimivo bi bilo raziskati podrobnosti razhajanja,

---

²⁾ Odveč bi bilo podrobno opisovati zakonske podlage, razvoj in probleme VPŠ, saj najdemo o tem izčrpne študije (Demarin, 1954., Busija, 1971., 1974., 1977.; Težak in Markovac, 1971.). Zadostuje če na tem mestu ponovimo samo najosnovnejše informacije ki so pomembne za razumevanje članka. VPŠ v Zagrebu je bila ustanovljena na podlagi Naredbe poverjeništvu za prosveto in verstva na Hrvaškem in v Slavoniji, z dne 15. 12. 1919. Izobraževala naj bi učitelje meščanskih šol ter osnovnošolske nadzornike, trajala pa naj bi (*zaenkrat*, kot piše v Naredbi) dve leti. Posebno pozornost zasluži določilo da dobijo učitelji ki jih poverjeništvu za prosveto izbere, dopust in plačo v času študija. V več členih (1., 3. in 16.) je poudarjena znanstvena razsežnost dela. Dokončno zakonsko osnovo je VPŠ (v Zagrebu in Beogradu) dobila z Uredbo o višji pedagoški šoli, z dne 30. 8. 1920. Njen namen je tukaj razširjen tako da naj bi VPŠ izobraževala tudi učitelje učiteljskih. Študij naj bi trajal dve leti, za tiste ki nameravajo učiti na učiteljskih, pa tri leta. Znanstvena razsežnost ustanove je poudarjena s formulacijo da morajo imeti predavanja znanstveni značaj (člen 8). V vsebinskem pogledu je imela VPŠ določene visokošolske (fakultetne) značilnosti, vendar se v formalnem smislu nikoli (razen med letoma 1941.–1945.) ni povzpela na univerzitetni nivo.

vsekakor pa lahko trdimo da je šlo za razhajanje v temeljnih konceptualnih pogledih na izobraževanje učiteljev in z njimi povezanimi pedagoškimi smermi.³⁾ Med profesorji VPŠ je bilo Matičevičevo stališče sicer sorazmerno osamljeno, toda njegovi argumenti so bili zagotovo trdno vpeti v logiko duhoslovne oziroma kulturne pedagogike ki ji je pripadal. To je bila pedagoška smer, katere najznačilnejši predstavniki (E. Spranger, H. Nohl, T. Litt ...; na Slovenskem K. Ozvald, S. Gogala) so – tako kot Matičevič – pedagogiko razvijali kot univerzitetno znanstveno disciplino in izoblikovali sorazmerno enoten koncept izobraževanja učiteljev.

Razhajanja znotraj profesorskega zbora VPŠ kažejo da vprašanja statusa, vsebine in nalog VPŠ tudi na Hrvaškem nikoli niso bila dorečena (kar je seveda povezano s številnimi drugimi nerešenimi šolsko–sistemskimi vprašanji). Kljub temu pa se zdi da je bil kritičen odnos do VPŠ neprimerno bolj prisoten v Sloveniji in da ji tudi šolske oblasti v Beogradu niso bile naklonjene.

Prva leta po ustanovitvi se je VPŠ v slovenskem strokovnem tisku presenetljivo malo omenjala. Toda že prvi omembe vredni zapis je bil kritičen. Gre za članek iz leta 1923., ko je P. Flere v Popotniku objavil članek z naslovom Ali je višja pedagoška šola potrebna? Uvodoma je povzel zaplete ob ustanavljanju VPŠ v Beogradu in nato izpostavil vprašanje o katerem je razpravljajal *Glavni prosvetni Svet*: “/.../ ali more višja pedagoška šola odgovarjati smotru, radi katerega je ustanovljena, in ali je njen obstoj upravičen z gledišča prosvetnih interesov oziroma ali bi ne kazalo, da se njene naloge preneso na vseučilišče.” (Flere, 1923., 192). Njihovo stališče (ki so ga posredovali ministru) je bilo da naj profesorji učiteljišč dobivajo izobrazbo na univerzi in ne na VPŠ. Dvomili so tudi o tem da je VPŠ ustrezna za pripravo nadzornikov, v zvezi z izobraževanjem učiteljev meščanskih šol pa so menili da je potrebno dvigniti splošno izobrazbo vsem učiteljem. Flere je z tem mnenjem popolnoma soglašal in zaključil: “Take višje pedag. šole ne potrebujemo! /.../ kar potrebujemo /.../, to je višja pedagoška šola – ali naj se imenuje kakor hoče – ki je namenjena nadaljnji in razširjeni strokovni izobrazbi vsega osnovnošolskega učiteljstva /.../” (Prav tam.).

Naslednji zapis, izšel je dve leti pozneje, je že sprožil burno polemiko ki je potekala med študenti VPŠ in učitelji meščanskih šol.

---

³⁾ Soodvisnost med prevladujočimi pedagoškimi smermi med obema vojnoma in njihovimi koncepti izobraževanja učiteljev je bolj podrobno opisana v Protner (2000.).

POLEMIKA MED ŠTUDENTI VPŠ IN UČITELJI MEŠČANSKIH ŠOL

Do podobnega zaključka (kot Flere) je dve leti pozneje prišel (učitelj na meščanski šoli) S. Mrovlje (1925., 1925a). Hkrati je navrgel nekaj vsebinskih pomislekov o VPŠ v Zagrebu in Beogradu ki so vznemirili člane Kluba slovenskih slušateljev Višje pedagoške šole v Zagrebu (Višja /.../, 1926.). Predvsem jih je prizadela Mrovljetova misel da VPŠ ne nudi moderne izobrazbe ljudskošolskemu učiteljstvu, ampak izobražuje le meščanskošolske učitelje in nadzor-nike. Pojasnjevali so da Naredba (Glej op. 2.) v prvem členu res izpostavlja teoretično in praktično izobraževanje meščanskošolskih učiteljev, vendar naj bi VPŠ razvijala tudi “znanstveno osnovnošolsko pedagogiko in pedologijo” in naj bi sodelovala “v nadaljnjem izobraževanju osnovnošolskih učiteljev sploh”. Namen njihovega članka je bil da širši javnosti predstavijo delovanje VPŠ in odprejo strokovno razpravo o tem vprašanju, predvsem pa iz besedila razberemo osebno prizadetost zaradi (kot ugotavljajo sami) nenaklonjenosti do obeh višjih pedagoških šol ki se čutiti *zadnjih nekaj let*.

Če je v tem besedilu ob osebni prizadetosti še prisotno objektivno vrednotenje in racionalno dokazovanje pomena VPŠ, pa je v besedilu ki so ga člani Kluba objavili dober mesec pozneje (Višja /.../, 1926a), skoraj v celoti prevladal čustveni odziv. V zvezi z obema VPŠ so ugotavljali da “/.../ kjerkoli se govori o njih, povsod se opaža dejstvo, da ju kritikujejo največ tisti, ki pravzaprav ne vedo v tem pogledu ničesar drugega kot to, da šoli obstojata in da na njih študira tudi nekaj slovenskih učiteljev in učiteljic” (Prav tam.). Namen njihovega članka je bil predvsem zavriniti očitke da je njihov študij v Zagrebu breskrben in lagoden in da pohajkujejo na državne stroške. Ton njihovega pisanja je sarkastičen: “Prijetno je ležati v hladni senci, to se pravi, prijetno je pohajjati po Zagrebu. Tako so nas označili nekateri tovariši, zlasti starejši, in to še posebej oni z meščanskih šol /.../. Saj mislijo, da smo le v nekakšnem tečaju s par tedenskimi urami!” Takšnih očitkov niso zavračali s stvarnimi argumenti – namesto tega so omenili primer kolega ki je sprva podcenjeval VPŠ, ko pa se je nanjo sam vpisal, je mnenje spremenil. Navajanje takih primerov, in to še na tak način, najbolj nazorno kaže njihovo nemoč da bi v spopadu z zavistjo kolegov racionalno utemeljili svoj položaj.

Posebno pozornost zasluži še en poudarek v njihovem besedilu ki razkriva bistvo nedorečenosti o VPŠ. Omenjajo profesorja praktične pedagogike⁴⁾ ki je študente opominjal: “Vedite, da ste vi pravzaprav najbolj osamljeni med vsem učiteljstvom: Osnovnošolski učitelji vam obračajo hrbet, ker mislijo, da

---

⁴⁾ To je bil očitno dr. Sigismund Čajkovac ki je bil *redni profesor praktične pedagogike* (Demarin, 1954., 26). Dr. Stjepan Matičević je predaval *teoretsko pedagogiko*.

bežite od njih, a srednješolski profesorji gledajo na vas ljubosumno, češ da se vrivate in silite mednje.” (Prav tam.) To je bila zelo točna ugotovitev. Udruženje jugoslavenskih učitelja (UJU) je imelo (kot zastopnik osnovnošolskih učiteljev) že v tistem času do VPŠ v glavnem odklonilen odnos. Tako v resolucijah V. pokrajinske skupščine poverjeništvu UJU Ljubljana (Resolucije /.../, 1925.) najdemo zahtevo da naj nadzorniki izhajajo iz vrst osnovnošolskih učiteljev in da naj se ukine ureditev ki šolsko nadzorništvo namenja le absolventom višje pedagoške šole. Še posebno kritična (in odmevna) je bila Radovanovićeve razprava iz leta 1922. ki jo je predstavil na II. učiteljskem kongresu v Sarajevu in jo (najverjetneje pod okriljem UJU) objavil v samostojni publikaciji (Radovanović, 1922.).⁵⁾ Tudi pozneje (kot bomo videli v nadaljevanju) UJU VPŠ ni v celoti podpirala. Opisali pa bomo tudi odklonilen odnos srednješolskih profesorjev. Toda v obravnavani polemiki so se člani kluba spopadali s svojimi stanovskimi kolegi – učitelji meščanskih šol ki niso imeli možnosti ali pa niso želeli dokončati VPŠ.

Odgovoril jim je Anton Fakin (1926.) z očitkom da je njihov članek žaljiv za učitelje meščanskih šol. Povsem upravičeno je omenil da je članek tudi vsebinsko “pod vsako kritiko” in da gre za “dolgo jeremijado, koliko in kako se morajo ubogi slušatelji učiti in z učenjem mučiti” (Prav tam.). Toda tudi sam se ni mogel izogniti natolcevanju: zapisal je da je neki slušatelj VPŠ menil “da je letos na višji pedagoški šoli mnogo statistov” in dodal da je veliko učiteljev ki bi z veseljem študirali brez tarnanja, vendar so bili odklonjeni. Očital pa jim je tudi, da se ne posvečajo dosedanjemu delovanju meščanskošolskih učiteljev in njihovim strokovnim organizacijam. Pozval je študente VPŠ naj ne mislijo na “kaste učiteljstva”, temveč naj razmišljajo “kako naj se združimo vsi prosvetni delavci od najnižje do najvišje organizirane šole (univerze) v eno močno stanovsko organizacijo.” Gre za idejo, ki je trajno spremljala polemike o VPŠ: izobrazba učiteljev različnih šolskih nivojev naj se formalno poenoti.

V naslednji številki Učiteljskega tovariša najdemo besedilo (Pojasnilo, 1926.) ki ga je podpisala “Slušateljica viš. ped. šole v Beogradu”. Čustveno prenapetost obeh prejšnjih člankov je avtorica dobro presodila z ugotovitvijo da je “nespametno tehtati besede, ki padejo včasih prenašlo, nepremišljeno, in iskati v njih osi, ki jih morda ni” (Prav tam.). Odločno je zavrnila oznako *statist* “s katero je hotel tov. Fakin v neupravičenem maščevanju diskreditirati slušatelje višjih pedagoških šol pri tovariših in pri vseh onih, ki čitajo naš list,” in v nadaljevanju ugotavljala da javnost ni seznanjena kako zahteven in obsežen je študij na VPŠ.

---

⁵⁾ Kot odgovor na to publikacijo je Josip Lokas (brez letnice) izdal polemičen odgovor, vendar to besedilo nikoli ni doseglo tako širokih množic osnovnošolskih učiteljev kot Radovanovićevo.

Glavne teme polemike in stališča so do tod že izoblikovani, toda poglejmo še nekaj poudarkov iz nadaljevanja polemike ki nam dodatno ilustrirajo razgretost glavnih akterjev.

Njeno besedilo je Fakina še bolj utrdilo v oceni da slušatelji VPŠ “sami sebe povzdigujejo in tako neokusno hvalijo, da druge napadajo.” Študente VPŠ je povabil, naj vzpostavijo vezi z meščanskošolskimi učitelji da bi tako “razbi-strili pojme” (Fakin, 1926a).

Polemika med Klubom slovenskih slušateljev VPŠ v Zagrebu in Fakinom se je dokončno razplamtela v naslednji številki Učiteljskega tovariša (Polemika, 1926.). Člani kluba so napisali sorazmerno dolg odgovor ki ohranja ton iz katerega je razvidna osebna prizadetost. V ospredju je problem diferenciacije znotraj iste strokovne skupine učiteljev – Fakinu so pojasnjevali da sami niso nikjer omenjali učiteljskih “kast” (kar jim očita). Zavrnilo so tudi očitek o “statistih” in zahtevali naj pojasni kaj misli s tem da je doma veliko resnejših kandidatov za študij ki pa niso bili sprejeti. Odločno so zavrnilo tudi očitek da jim gre predvsem za diplomu in izboljšanje materialnega položaja. Predvsem pa so obžalovali da je tako slabo informiran o raznovrstnih obveznostih in prostovoljnih dejavnostih ter aktivnostih ki jih opravljajo v času študija. Na koncu so izrazili željo in prošnjo naj se strokovna javnost bolje informira o delu VPŠ in naj spremeni napačno mnenje o njej (kar je po njihovem mnenju posledica Radovanovićeve brošure).

Sledil je Fakinov (1926b) odgovor v katerem ugotavlja da je polemika zašla v osebni boj, vendar je bil še naprej vztrajal pri prvotnih stališčih. Uredništvo je njegovemu članku dodalo prošnjo naj se polemika prekine.

Ne glede na presojo in vrednotenje kdo je v polemiki nastopal s tehtnejšimi argumenti, izstopa ugotovitev da je ena skupina učiteljev sprejemala drugo skupino (ki naj bi bila sicer formalno z njimi izenačena) kot privilegirano. Podoben problem, toda tokrat s skupino učiteljev (profesorjev) ki so bili statusno nad učitelji meščanske šole (pa tudi nadzorniki) je v obliki polemike izbruhnil kmalu za tem. Tudi takrat študentov VPŠ niso podprli niti osnovnošolski niti meščanskošolski učitelji.

POLEMIKA MED ŠTUDENTI VPŠ IN SREDNJEŠOLSKIMI PROFESORJI TER STALIŠČE OSNOVNOŠOLSKIH IN MEŠČANSKOŠOLSKIH UČITELJEV

V letu ko se je odvijala polemika med Fakinom in člani Kluba (1926.) je Stjepan Radić (v vlogi prosvetnega ministra) dosegel da se je v finančni zakon

za leto 1926./27. vnesel ukaz ki VPŠ razširja s tretjim in četrtim letnikom. Tako se je uresničilo dolgoletno prizadevanje številnih profesorjev VPŠ in študentov, vendar pričakovanja niso bila v celoti izpolnjena.⁶⁾ S štiriletnim študijem se je VPŠ organizacijsko sicer izenačila s fakultetnim študijem, ne pa tudi formalno. Šola je ohranila naziv *Višja pedagoška šola*, ne pa *visoka*, čeprav je ohranila in še utrdila številne attribute univerzitetnega študija.

Z dodanima dvema letnikoma je bil izpolnjen pogoj za to da začne VPŠ izobraževati tudi učitelje učiteljišč in to je bilo jedro polemike ki je močno razburkala slovensko strokovno javnost. Že septembra 1926. je ožji sosvet UJU – poverjenišvo Ljubljana – izoblikoval stališče naj se dvigne znanstveni nivo učiteljišč tako da bo izenačen s srednješolskim. Glede profesorjev na učiteljiščih pa so zahtevali naj se “kot učitelji znanstvenih predmetov” nameščajo le “akademiki z odlično znanstveno in po možnosti tudi pedagoško kvalifikacijo” in naj bodo razbremenjeni prevelikih obveznosti. Glede VPŠ je stališče trdo: “Absolvente višje pedagoške šole odklanjamo kot učitelje znanstvenih predmetov na učiteljiščih.” (Učiteljska /.../, 1926.).

Kljub temu pa v tem času zasledimo bolj pozitiven odnos UJU in osno- vnošolskih učiteljev do VPŠ. Leta 1927. je izšel odlok ministrstva prosvete ki ukinja tretji in četrti letnik VPŠ. Omenjeni odlok je Rudež (1927.) oštro obsodil in izrazil bojazen da to vodi v popolno ukinitve VPŠ, saj odlok hkrati ukinja tudi plačo študentov in dopušča samo še študijski dopust – slovenski študenti si takšnega študija ne morejo privoščiti. Sumil je da bo naslednji korak ukinitve študijskega dopusta ki se šteje v delovno dobo. Študiralo bo vedno manj slušateljev, zato se bo reklo da se jih ne spleča več vzdrževati. Potem se bosta (po njegovih napovedih) na obeh univerzah ustanovili pedagoški fakulteti – tu pa ne bo možno da bi slušatelji dobivali državno plačo.

Dilema je torej ta: ali vztrajati pri zahtevi da se učiteljem omogoči fakul- tetni študij in tvegati da se ukinejo materialni privilegiji, ali pa vztrajati pri vi- šješolskem programu in materialnem standardu ki so ga bili do takrat navajeni. Vse kaže da je bila takrat zavist stanovskih kolegov že presežena, saj so učitelji meščanskih šol složno podprli ohranitev VPŠ, pohvalili pa so tudi “energični in uspešni nastop predsednika UJU Vlade Petrovića za pedagoško šolo” (A. M.,

---

⁶⁾ V prizadevanju da dobi VPŠ fakultetni značaj je bilo (ob stvarnih utemeljitvah) zagotovo v ozadju vprašanje prestiža ki ga simbolizira univerza. Toda očitno je imel Radić drugačne poglede na univerzo kot profesorji in študenti VPŠ, saj je v programskem govoru ob prevzemu ministrske funkcije med drugim izjavil: “Mesto srednjevekovnog pojma: univerzitetški i akademski građani, koji se tuku za akademske slobode, mora sve to da se uputi na privredu i praktički život.” (Izjava /.../, 1925., 2) Univerzi so s takšnim mnenjem odvzeti prav tisti atributi ki so ji tradicionalno zagotavljali prestiž. V luči takšne izjave je seveda vseeno ali ima VPŠ višješolski ali univerzitetni karakter – neuniverzitetni karakter je celo bolj zaželen, ker je bližji *proizvodnji in praktičnemu življenju*.

1927.), kar kaže da je svoj odnos do VPŠ spremenilo tudi vodstvo UJU. Tako v poročilu o delovanju izvršnega odbora beremo da je IO UJU interveniral zaradi ukinitve višjega tečaja VPŠ in ukinitve plače, vendar ni uspel (Državna /.../, 1927.).

V duhu ohranitve materialnih pravic so bili izoblikovani tudi sklepi pokrajinske skupščine UJU – poverjeništvu Ljubljana v Kranju (Sklepi /.../, 1927.). Prevladalo je stališče da “potrebe osnovnega šolstva in splošne narodne prosvete zahtevajo, da se visoke pedagog. šole obdrže v polnem dosedanjem obsegu z vsemi dosedanjimi pravicami za učiteljstvo in še izpopolnijo s potrebnimi instituti za eksperimentalno psihologijo in pedagogiko, da postanejo žarišče znanstvenega prosvetnega dela. Učiteljstvu pa naj se nudi finančna možnost, da se posveti študiju na višji ped šoli.” (Prav tam, str. 2) Konec leta 1927. so bile objavljene tudi resolucije državne komisije za pripravo novega prosvetnega programa ki se je zavzela za uveljavitev nižjega in višjega *tečaja*; torej za štiriletno trajanje VPŠ (Kranjc, 1927.).

Splošno vzdušje naklonjenosti do VPŠ se je spremenilo septembra 1928. ko so bili po slovenskih učiteljskih (z odločbo) nameščeni absolventi IV. letnika VPŠ.⁷⁾ V Učiteljskem tovarišu takrat sicer še najdemo članek anonimnega avtorja ki je VPŠ naklonjen, toda protesti proti namestitvam absolventov so takšne misli kmalu za tem v celoti zatrli. Poglejmo najprej omenjeni članek, nato še proteste ki so sledili.

Anonimni avtor je uvodoma zapisal da *osnovnošolski učitelji* opažajo v zadnjih letih več *atentatov* na obstoj obeh VPŠ (takrat je oblast že ukinila oba višja letnika in podporo v obliki plač). V prizadevanju za ohranitev VPŠ zadeva njegov članek jedro problema: če se želijo učitelji primerjati z drugimi intelektualnimi poklici, potem morajo imeti primerljivo izobrazbo. “Zasebno lahko imamo ducat izobraževalnih tečajev, kjer si lahko poljubno izboljšujemo svojo inteligenčno kvaliteto – priborili si bomo brez dvoma velik individualni ugled kot posamezniki, dosegli pa ne bomo stanu toliko zelenega in potrebnega stanovskega ugleda, uvaževanja in spoštovanja. Ponižujoča klasična tradicija o učitelju bo živela še nadalje.” (Za /.../, 1928.) Toda zdi se da tudi on ne upa brez zadržkov zapisati da naj ima učitelj univerzitetno izobrazbo (potem bi izgubil privilegije ki jih je nudila VPŠ). Namesto tega je vztrajal pri dokazovanju, da

---

⁷⁾ Kratak zapis v Učiteljskem tovarišu poroča o naslednjih namestitvah: Mirko Mesojedec in Joško Babšek na moškem učiteljskem v Ljubljani, Jožica Župevc in Večeslav Čopič na ženskem učiteljskem v Ljubljani, Gustav Šilih na moškem učiteljskem v Mariboru, Jožica Tomšič in Radovan Klopčič pa na ženskem učiteljskem v Mariboru. K temu dodaja: “Nekateri absolventi še niso bili razporejeni, ker ni na učiteljskih zadosti mest. Ti bodo nastavljeni kot nadzorniki in ravnatelji meščanskih šol.” (Absolventi /.../, 1928.). Na prvi pogled je jasno da je šolska oblast poskrbela za sistematično razporeditev absolventov VPŠ po celi Sloveniji.

je predizobrazba učiteljev kvalitetna in se skliceval na rektorja VPŠ (Stjepana Bosanca) ki je zelo pohvalil uspešnost slušateljev VPŠ v primerjavi z drugimi univerzitetnimi študiji. To je bil šibek argument – videli bomo, kako brezupno je bilo dokazovanje da VPŠ dosega fakultetni nivo študija.

Polemika se je začela ko so srednješolski profesorji protestirali zaradi nastavitve absolventov VPŠ na učiteljišča (Kadunec, 1928.). O tem so razpravljali na občnem zboru novembra 1928. Pomenljivo je da so profesorji najprej kritično ovrednotili materialni status absolventov VPŠ (očitali so jim nezakonito napredovanje ki ni izenačeno s pogoji za napredovanje absolventov univerz) in šele v nadaljevanju zahtevali naj na *srednjih in srednjestrokovnih šolah* poučujejo učitelji s fakultetno izobrazbo. Opozorili so da se je nivo učiteljišč v zadnjih letih dvignil in zato “/.../ se mora gledati na to, da dobimo na učiteljišča učiteljski kader, ki bo še boljši od današnjega, zahtevati se mora od nastavnikov učiteljišč, da so to možje s širokim obzorjem in globokim znanjem, katero mora dati pa le univerza, kjer se morajo naši kandidatje posvetiti štiri ali pet let intenzivnemu študiju ene, in to zaokrožene skupine.” (Prav tam.).

Po tem strokovnovsebinkem očitku je ponovno sledil statusni očitek da se študij na VPŠ šteje v službena leta in da so študenti VPŠ prejeli državno plačo, študenti univerze pa ne. Sledila je konkretna zahteva naj se absolventi VPŠ namestijo na meščanske šole, kar bi dvignilo njihov nivo, hkrati pa so zahtevali naj se v prihodnosti ukineta 3. in 4. letnik VPŠ kot nepotrebna, ker “/.../ pač ni potrebno odpirati in vzdrževati višjo ped. šolo, ki hoče biti nekako konkurenčno podjetje naših filozofskih fakultet” (Prav tam.). Hkrati so se zavzeli, da naj se “/.../ sedaj, ko so naša učiteljišča enakovredna z drugimi srednjimi šolami /.../” (očitno zgolj vsebinsko, ne pa tudi formalno) omogoči absolventom učiteljišč prehod na univerzo.

Na predlog ljubljanske sekcije srednješolskih profesorjev so (v podobnem smislu) protestirali tudi jugoslovanski srednješolski profesorji, zbrani na kongresu v Sušaku, in se v resoluciji ki je bila s tem v zvezi sprejeta (med drugim) zavzeli za to da se že nameščeni absolventi odstranijo iz učiteljišč (Resolucija /.../, 1928.).

Učiteljski tovariš je (v isti številki kot stališče profesorjev) objavil tudi stališče absolventov VPŠ ki sta ga predstavila Jeglič (1928.) in Čopič (1928.). Pozneje se je Jeglič (1928a) še enkrat oglasil in dodatno pojasnil svoje argumente. Njihova stališča je zagovarjal tudi Šilih (1928.), v sklop obrambe obstoječe VPŠ pa je mogoče prištevati tudi Mrovljetove (1928.) poglede. Poglejmo najprej njihova stališča in jih soočimo s stališči profesorjev ki so se oglasili po tem.

Jeglič je uvodoma povzel da profesorji protestirajo proti (1.) nameščanju absolventov VPŠ na učiteljišča, ker nimajo akademske izobrazbe; (2.) 14. členu pravilnika o polaganju diplomskega izpita na VPŠ (naj se ukine višji tečaj) in (3.) načinu kako so bili absolventi v Sloveniji nameščeni na učiteljiščih.

Njegova obramba in zagovor sta bila trhla. Na prvi očitek je odgovoril s citiranjem objave rektorata VPŠ ki sporoča da je Glavni prosvetni svet zaključil da “Više pedagoške škole u Beogradu i Zagrebu, proširene na četiri godine kao visoke škole /.../, u kojima predavanja prema uzakonjenoj Uredbi imadu fakultetski karakter, a rektor i profesori rang i platu univerzitetskih profesora (redovnih i izvanredovnih), više su stručne škole, koje odgovaraju fakultetu s propisanim završnim ispitom /.../” (Jeglič, 1928.) in da so zato absolventi VPŠ upravičeni do kvalifikacije v prvo kategorijo uradniške službe. V nadaljevanju je dokazoval da so “zagrebški akademiki smatrali pedagoge sebi enakovredne”, ker so bili vključeni v številna akademska združenja. Imeli so tudi skupna predavanja s “filozofi”, le da so pedagogi imeli še dodatne pedagoške in druge predmete. Skupaj s “filozofi” so imeli tudi hospitacije in nastope pri čemer so se posebno iskazali, kar je posebej poudaril tudi redni profesor pedagogike dr. Stj. Matičević. Dokazoval je da v strokovnem znanju, pridobljenem na filozofski fakulteti, in VPŠ ni bistvenih razlik (Jeglič, 1928.).

Glede 14. člena je pojasnjeval da je bil višji tečaj odprt zaradi tega da se učiteljišča izboljšajo v pedagoško–didaktičnem oziru. Profesorjem je očital da gre pri njihovem oporekanju temu da so bili absolventi po uradniški plačilni razvrstitvi izenačeni s profesorji, predvsem za zavist, hkrati pa je pohvalil preudarno ravnanje prosvetnega ministrstva.

Tudi glede načina nastavitve je Jeglič pohvalil ministrstvo z besedami: “Jaz izražam le veselje nad dejstvom, da smo vsi slušatelji v. p. š. bili potom rektorata podrejeni direktno prosvetnemu ministrstvu, ki je z nami razpolagalo po mili volji; če bi namreč z nami razpolagale slovenske prosvetne uprave, potem skoro zagotovo niti en pedagog ne bi dobil mesta na učiteljišču, a prav tako tudi ne nadzorništva.” (Prav tam.)

Ko nekdo zagovarja strokovno vprašanje s sklicevanjem na preudarnost uradne avtoritete, hitro posumimo da stvarni argumenti nimajo lastne teže; videli bomo, kako zlahka so profesorji opravili z Jegličevimi argumenti. Še manj prepričljiv je bil Čopič (1928.). Tudi on je (ob pomanjkanju tehtnih argumentov) namigoval na zavist profesorjev, bistvo njegovega odgovora pa nekako izzveni v očitku, da z napadi na VPŠ in zavračanjem absolventov VPŠ profesorji ne pridobijo ničesar zase, le drugim škodujejo. Posebej velja izpostaviti njegov odgovor na bojazen profesorjev da bi “mesta akademikov” (torej univerzitetno izobraženih profesorjev na učiteljiščih) zasedli “manj kvalifici-

rani neakademiki” (torej absolventi VPŠ). S tem v zvezi je izrazil željo da bi “se g. akademiki potrudili za par let na kmete in v hribe, posebno oni, ki hočejo priti na učiteljišče. Kako naj drugače vzgaja naraščaj za učiteljski stan, ko ne pozna potreb, ki jih ima naše ljudstvo na deželi, in ne šole, za katero vzgaja učitelje.” Tu bi sicer lahko prepoznali vpliv socialnokritične pedagogike (Prim. Protner, 2000.), toda za resno polemiko so bile takšne ideje (kot bomo videli pri odgovorih profesorjev) popolnoma neuporabne in so samo ilustrirale nemoč absolventov VPŠ. Sem sodi tudi Mrovljetov (1928.) protest proti skrčenju kredita za študij na VPŠ. Tistim ki so nasprotovali podpori študentom VPŠ z opozarjanjem, da tudi študenti univerz ne dobivajo nobene podpore, je odgovoril: “/.../ nihče ne študira na višji ped. šoli radi tega, da bi izboljšal svoje materialno stanje, ampak samo radi študija predmetov, za katere ima zanimanje in da si poglobi znanje!” Čeprav je bil entuziazem študentov VPŠ nesporno dejstvo, so se s takšnimi argumenti samo smešili.

Bolj kot so študenti VPŠ poudarjali kvaliteto, nivo in zahtevnost njihovega študija, bolj je bilo očitno da je njihov študij drugačen od fakultetnega. To ilustrira tudi dodatno Jegličevo (1928a) argumentiranje, kjer med drugim priznava da so bili študenti VPŠ protežirani glede študijskih dopustov, vendar je to opravičil s poudarkom da so zato študirali pod posebno strogimi pogoji (v dokazovanju da je njihov študij izenačen s fakultetnim, sklicevanje na strogost pogojev pač ni posebno tehten argument).

Podobno neučinkovit je bil v obrambi absolventov VPŠ tudi G. Šilih (1928.). Toda kolikor ocenjujemo argumente absolventov VPŠ kot (formalno) nezadostne, je potrebno priznati da so imeli razloge za strokovno samozavest; za delo na učiteljiščih so bili resnično dobro usposobljeni. Zato je mogoče priznati tehtnost Šilihovega mnenja da gre pri celi zadevi “/.../ za vprašanje, ali so učitelji, ki si pridobe akademsko izobrazbo, res posebno poklicani za delo na učiteljiščih. Mi doslej tega še nismo mogli dokazati, nadejam pa se, da bo naše delo osupnilo tudi naše sedanje nasprotnike /.../.” (Prav tam.) Po njegovem bo profesor, ki je bil dijak učiteljišča, učil na osnovni, meščanski ali strokovni šoli, poglobil strokovno znanje na VPŠ in objavljal strokovna besedila ter se vključeval v pedagoško dejavnost, svoje delo opravljal z večjo predanostjo kot pa “filozof” ki bi veliko raje poučeval na gimnaziji (Prav tam.). Vse to je res (in sam je to tudi najbolj bleščeče dokazal), toda ali je v neko šolskosistemsko rešitev (izobraževanje učiteljev) mogoče vključiti tako iracionalne predpostavke kot so navdušenje, predanost, odrekanje ipd.? Tu se odpre plaz vprašanj ki jih na tem mestu ne moremo podrobneje obravnavati. Vsekakor pa so (tudi za današnje reševanje vprašanj izobraževanja učiteljev) izjemno zanimivi odgovori, s katerimi sta Čibej (1928.) in Vazzaz (1928.) izpodbijala argumente absolventov.

Poglejmo si najprej članek L. Vazzaza ki je bil kronološko sicer objavljen za Čibejevimi, vendar je postregel z bolj stvarnimi argumenti. Razpravo o tem ali je VPŠ mogoče priznati fakultetni značaj ali ne, je postavil na trdna tla z (po našem vedenju nespornim) dejstvom da “more Glavni prosvetni svet ugotoviti fakultetni značaj te šole samo formalno /.../, nikdar pa ji ne more dati resničnega fakultetnega značaja – in za tega gre pri vprašanju o usposobljenju za pouk na učiteljišču.” Fakultetni nivo (po njegovem) namreč ne obstaja v tem “da imajo rektor in profesorji ‘rang i platu univerzitetnih profesorov’ in da bi morala imeti predavanja ‘fakultetski karakter’, temveč med drugim v tem, da se morajo profesorji *habilitirati*, da gojijo svoje stroke v prvi vrsti kot znanstvene /.../. Bistvena je za univerzo tudi svoboda znanosti, ki jo garantira avtonomija z voljenimi, ne pa po predlogu ministra imenovanimi rektorji. /.../ Tudi samo poslušanje predavanj na fakulteti ne zadostuje, kajti odločilno je še to, kaj se zahteva pri diplomskih izpitih, in teh absolventi viš. ped. šol niso delali na univerzi pred znanstveno komisijo in ne po izpitnih pravilih in zahtevah, ki bi bile enake onim za diplomske izpite na univerzi.” (Prav tam, str. 3)

Njegov očitek je po svoje krivičen – pregled seznama profesorjev VPŠ (Prim. Težak; Markovac, 1971.) pokaže da je bila večina habilitirana na drugih univerzitetnih fakultetah. Toda formalno je Vazzazova ugotovitev točna. Na podlagi njegove argumentacije je mogoče razumeti zakaj tako kvalitetna šola, kot je VPŠ bila, v akademskih krogih (vsaj večinsko) ni bila sprejeta kot enakovredna – ni bila univerzitetna ustanova in zato učitelji niso bili izenačeni z drugimi intelektualnimi poklici. Statusna forma izobraževanja učiteljev je enako pomembna kot vsebinska oblika. Sicer pa je bila VPŠ kvalitetna in je imela dobro vodstvo bolj po naključju;⁸⁾ le taktnosti in spretnosti tega vodstva se je mogoče zahvaliti da ga oblast ni preprosto zamenjala, kar bi bilo glede na statut ki ni bil univerzitetni možno.

Zanimiv je tudi njegov odgovor na očitek da so se profesorji spomnili učiteljske izobrazbe šele sedaj. Pravi namreč: “Če učiteljstvo misli, da je prava in edina pot do višje izobrazbe skozi viš. ped. šolo, ‘neka mu bude’. Mi pa smo drugega mnenja, namreč, da vodi pot do resnične višje izobrazbe edino skozi vseučilišče, da torej delamo v interesu učiteljstva, če mu dvigamo učiteljišča na nivo srednjih šol in tako ustvarjamo možnost, da se nekoč odpro vrata univerze tudi abiturijentom učiteljišč.” (Prav tam.) Pravi da so medtem ko so učitelji razpravljali o reformi učiteljske izobrazbe, profesorji sooblikovali nov učni načrt za učiteljišča ki se po zahtevnosti približuje gimnazijskemu. “Pa se nam drzne

---

⁸⁾ O kvalitetah tega vodstva sklepam na podlagi besedila Busije ki skozi celotno besedilo izraža naklonjenost.

g. Jeglič kot edini argument očitati 'stari predsodek', češ da trdimo: 'Učiteljišče ni in ni enakovredna šola z gimnazijo in realko'! Nasprotno, prav zaradi tega, ker mi to enakovrednost dokazujemo, smatramo absolvente viš. ped. šole za premalo usposobljene za pouk naučnih predmetov na tem visokem nivoju učiteljišč." (Prav tam.)

Znova argument, ki je krivičen, ker so bili absolventi dobri profesorji, toda dejansko njihova strokovna izobrazba ni bila izenačena z univerzitetno in njihove namestitve so učiteljišča postavila v formalno manj vreden položaj glede na gimnazije in realke; vse to pa je zniževalo tudi njihovo vrednost v javnosti. S tem v zvezi zasluži posebno pozornost besedilo F. Čibeja (1928.). Posebno pozornost zato, ker je njegova uvodna ugotovitev da je splošno uveljavljeno prepričanje o neenakovrednosti izobrazbe učiteljev glede na izobrazbo drugih intelektualnih poklicev aktualno (v nekoliko drugačnem okviru) še danes. Čibej nam tukaj v značilni dikciji duhoslovne pedagogike razkriva bistvo razhajanja z absolventi VPŠ: v ospredju niso privilegiji, materialne koristi, šolskoorganizacijska ureditev ipd.; gre za razhajanje mentalitet, duhovnih konceptov.

Izhodišče tega razhajanja najdemo v njegovem razumevanju pomena znanosti v izobraževanju učiteljev. Skozi polemiko z absolventi VPŠ se je tukaj izkristaliziral nek pogled ki ga v sodobnih razpravah o izobraževanju učiteljev ne zasledimo več, pa bi zaslužil vso pozornost. Čibej jim je najprej očital "/.../ dvojično stališče, ki ga zavzemajo ljudje, ki so ostali sredi pota. Na eni strani se toliko in toliko kritizira in zabavlja čez teorijo in univerze, ki da niso kos življenju, akademikom se očita, da ne morejo 'vzgajati' za učiteljski stan, ko ne poznajo potreb, ki jih ima naše ljudstvo na deželi, in ne šole, za katero vzgajajo učitelje' – za to, da so pedagogarji boljše usposobljeni – na drugi strani pa se samozavestno in nekritično sklicujejo na svojo znanstveno – in polnovrednost, češ da so najmanj toliko teoretično podkovani s teorijo. To dvostransko koketiranje je zelo značilno: enkrat je znanost odveč in neupravičen malik, kajti znanost vodi v intelektualizem, na drugi strani pa je zelo zaželen cilj in absolutna vrednota, za katero je jasno, da je sama po sebi vredna in da brez nje ni resnične izobrazbe." (Prav tam.) Iz dosedanjega prikaza polemike je mogoče razbrati da je bil ta očitek popolnoma upravičen.

Da bi se tudi učiteljeva izobrazba približala izobrazbi drugih intelektualnih poklicev, bi bilo (po njegovem) potrebno učiteljem omogočiti "vstop v duhovni svet prave izobrazbe". Tega sicer ni pojasnjeval bolj podrobno, omenil pa je da "tu gre *znanstvenemu mišljenju temeljno mesto*". Vse kaže da Čibej kot edino jamstvo znanstvenega mišljenja razume univerzo, in to tradicionalno, rekli bi humboldtovski univerzo. Zavzel se je za to da naj bi tudi naši učitelji

občutili “čar one svetlobe, ki izžareva iz svetišča znanosti” in pojasnil da je “pomen univerze v tem oziru neoporečen in se njena vloga ne more spremeniti; vsi tozadevni zahtevki, da se mora univerza približati ‘praktičnim potrebam’, so nedopustni. Veličina in moralna sila univerze ter njena nedotakljivost je ravno v tem, da je čisto zatočišče pravi znanosti – zato tudi toliko zaupanja in priznanja.” (Prav tam.)

Čibejev temeljni poudarek v odklanjanju absolventov VPŠ je bil naslednji: V “znanstveno mišljenje” lahko uvaja le tisti ki si ga je sam izoblikoval na univerzi. “Zato trdimo, da gre na učiteljišču mesto akademikom – kajti dosedanji nivo učiteljišča treba *zvišati*, ne pa narobe znižati, kar bi se zgodilo, če bi dosedanji absolventi višje pedagoške šole prišli na naše zavode.” Višji nivo učiteljišč pa je Čibej videl v poudarjeni teoretični podlagi ki je “*nujna za samostojnost* učiteljeve osebnosti. Duh mora biti svoboden in prost, potem šele se more razmahniti v zmyslu praktične samoizobrazbe: sloneti mora na temelju, in ta temelj, če naj bo nekaj vreden, more dati le teorija. Gre za *formalno* usmerjenost duha, ki je ne more nadomestiti nobeno podrobno znanje ali pa diletantiranje.” (Prav tam.) Gre za dovolj prepoznaven koncept izobraževanja učiteljev ki se je izoblikoval v okviru kulturne oz. duhoslovne pedagogike. Tukaj ideal nikoli ni bil znanstveno izobražen učitelj; prej gre za to da je skozi znanost učitelja mogoče kultivirati, mu oblikovati vrednostni sistem, ga poklicno socializirati v tem smislu da svoje delo opravlja z idealističnim zanosom. V tem smislu je Čibej poudaril da mu ne gre za spreminjanje učiteljišč v “znanstveno–teoretične, a praktično neplodne šole. Brezpogojno priznavamo, da rabi učitelj preko teorije še nekaj, kar je sodobno mladinsko gibanje prav živo pokazalo: ‘učiteljske *modrosti* in pa *vzgoje* za učitelja’ /.../.” (Prav tam.)

Razmerje med teorijo in prakso v izobraževanju učiteljev je še danes rdeča nit razprav o izobraževanju učiteljev in še vedno je vredno prisluhniti Čibejevim argumentom, zakaj je potrebno dati teoretski izobrazbi prednost. VPŠ je Čibej očital utilitarizem: “Praktična porabnost – to je merilo vsega; zato naj gremo tudi mi akademiki na kmete, da bomo poznali potrebe ljudstva (!) in potrebe osnovnošolskega pouka (!). Kakor da gre za to, da se učitelj nauči res samo tega, kar bo v šoli rabil – res, zelo malo je to.” (Prav tam.) S tem v zvezi je poudaril da je pedagogika “veda” (znanost) ki omogoča da se nekatera poglavja obdelajo podrobneje, vendar zato še ni potrebno “iti v hribe in na kmete”. Pedagogika naj bi omogočila da se posameznik povzpne “/.../ do metodično izšolanega mišljenja, ki ga more nuditi le stik z vedo ali teoretičnimi izobrazbenimi dobrinami. Tudi pouk v pedagogiki mora *izobraziti* dotičnega, je zanj vrednota, ki je sama zase nekaj in se ne da primerjati z rokodelsko–utilitarističnim pojmovanjem: češ, česar pozneje v praksi ne bom rabil, tega tudi v šoli ni treba,

kot da bi učitelj ne izobraževal tudi samega sebe – in hotel postati izobraženec – enakovreden drugim ‘izobraženim poklicem’. Zato je vsako govorenje, da so absolventi višje ped. šole prav posebno usposobljeni za pedagogiko, neutemeljeno: so, ali pa tudi niso, to zavisi od tega, kako svojo nalogo pojmujejo. Kot jo pojmujejo zaenkrat, dokazujejo pač nasprotno.” (Prav tam.)

Dejansko je bil Čibej krivičen, saj ni poznal razmer na VPŠ. Tam je pedagogiko predaval Matičević, izraziti predstavnik kulturne pedagogike; oba, Čibej in Matičević, sta pripadala istemu duhovnemu krogu in sta podobno razumela bistvo izobraževanja učiteljev. Zato tudi študentom VPŠ ni mogoče očitati utilitarizma. Toda v prizadevanju da upravičijo in ohranijo profesorska mesta na učiteljskih so absolventi VPŠ navajali argumente ki so bili tuji tradicionalni akademski kulturi in z njo povezanim občutjem stanovske (profesorske) pripadnosti. Predvsem zaradi tega jih profesorji niso sprejemali kot enakovrednih kolegov.

Vrnimo se na koncu še enkrat k odnosu osnovnošolskih in meščanskošolskih učiteljev do absolventov VPŠ. Na seji širšega sosveta UJU Ljubljana (Pomebna /.../, 1928.) je bilo v okviru programskih zahtev glede učiteljske izobrazbe izoblikovano jasno stališče: “Dokler sta višji pedagoški šoli imeli v glavnem namen služiti izobrazbi meščanskošolskih učiteljev, nismo imeli povoda se z njo pečati, danes pa, ko je dobila višja pedagoška šola nalogo izobraziti učitelje našega stanovskega naraščaja, je naša dolžnost, da napram temu dejstvu zavzamemo svoje stališče. To naše stališče v smislu naših programatičnih zahtev ne more biti drugo kot odklonilno. Kajti zavod, ki mu je glavni namen zalagati učiteljska s strokovnimi učitelji in ljudske šole z nadzorniki, po našem prepričanju nima eksistenčne pravice.” (Prav tam.) Omenjenih programskih zahtev na tem mestu ni mogoče podrobno analizirati, omenimo pa da je odklonilno stališče do VPŠ mogoče pripisati dejstvu da so člani ožjega sosveta UJU Ljubljana v programu VPŠ pogrešali socialnokritično usmerjenost. Šlo je torej tudi za razhajanja v pedagoškoteoretskem konceptu izobraževanja učiteljev.

Drugačne razloge za nasprotovanje namestitvi absolventov VPŠ na učiteljska so imeli učitelji meščanskih šol. V njihovem imenu je v Meščanski šoli o tem pisal A. Osterc (1928./29.).⁹⁾ Bistvo njegovega sporočila je bilo podobno sporočilu profesorjev: tudi absolventi višjega tečaja VPŠ naj se (tako kot do sedaj absolventi nižjega tečaja) zaposlujejo na meščanski šoli, ker bodo s tem dvignili njen nivo. Nobenega razloga ni da se visokošolsko (akademsko) izobraženi učitelji ne bi zaposlovali tudi v osnovni in meščanski šoli, saj je tudi to

---

⁹⁾ Gre za glasilo *Saveza udruženih nastavnika i nastavnica građanskih škola u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca*.

delo enako strokovno zahtevno in odgovorno kot delo s srednješolsko mladino. S tem v zvezi je opozoril tudi na to da “učiteljstvo meščanskih (in osnovnih) šol nije borbo za polnovredno akademsko izobrazbo.” (Prav tam, str. 180) Po njegovem bi bila ta borba veliko uspešnejša če bi se absolventi VPŠ zaposlili kot osnovnošolski in meščanskošolski učitelji, saj bi tako na simbolni način podprli to borbo. Zato je Osterc članek zaključil z besedami: “Dajte, tovariši, da Vas iskreno pozdravimo v naših vrstah!” (Prav tam.)

ZAKLJUČEK

Ugibanje, *kaj bi bilo, če ...*, je nehvaležno opravilo. Pričujoče besedilo dopušča razlago da je obstoj VPŠ pravzaprav oviral razvoj organizacije izobraževanja vseh osnovnošolskih učiteljev na višji stopnji. Toda tudi če VPŠ ne bi obstajala, ni nujno da bi se to zgodilo.

Po drugi strani pa prikazane polemike jasno opozarjajo na dileme izobraževanja učiteljev in nevarnosti ki izhajajo iz nedorečenosti formalnega statusa učiteljske izobrazbe. Tudi danes ni soglasja glede vprašanja ali naj poteka izobraževanje osnovnošolskih učiteljev na univerzitetnem (fakultetnem) nivoju ali ne. Ne glede na tehtnost argumentov za eno ali drugo rešitev pa nas pričujoče besedilo jasno opozarja kako neproduktivno je dokazovanje da je tudi izobraževanje učiteljev, ki ne poteka na univerzi, enakovredno univerzitetnemu. Lažje je izobraževanje učiteljev povzdigniti na univerzitetni (fakultetni) nivo, kot pa javnost (starše, kolege na šolah višje stopnje, administracijo) prepričati da je izobrazba, pridobljena na neuniverzitetnem programu, enakovredna univerzitetnemu.

LITERATURA

1. *Absolventi IV. letnika višje pedagoške šole I...J. Učiteljski tovariš*, 69 (1928.), št. 6, str. 2
2. A. M.: *Meščanskošolski vestnik, Občni zbor Društva učiteljstva meščanskih šol v Sloveniji, Učiteljski tovariš*, 67 (1927.), št. 36, str. 2
3. Busija, Josip: *Visoka (viša) pedagoška škola u Zagrebu između 1941. i 1945. god., Zbornik za historiju školstva i prosvete*, 6, Zagreb, 1971., str. 55–73
4. * * * : *Viša pedagoška škola u Zagrebu od početka se borila za opstanak, Zbornik za historiju školstva i prosvete*, 8, Zagreb, 1974., str. 145–168
5. * * * : *Viša pedagoška škola u Zagrebu u borbi za visokoškolsko obrazovanje učitelja (od 1931. do 1940. godine), Zbornik za historiju školstva i prosvete*, 10, Zagreb, 1977., str. 123–142
6. * * * : *U službi osnovnog školstva*, u: ur. J. Marinković, *Zbornik Pedagoške akademije Zagreb 1919.–1979.*, Pedagoška akademija Zagreb, Zagreb, 1979., str. 14–23

7. Čibej, F.: *Zakaj odklanjamo absolvente pedagoških visokih šol na učiteljskih?, Učiteljski tovariš*, 69 (1928.), št. 16, str. 2
8. Čopič: *Za in proti veljavnosti učiteljske izobrazbe na višji pedagoški šoli*, Učiteljska izobrazba in absolventi višjih pedagoških šol, *Učiteljski tovariš*, 69 (1928.), št. 15, str. 2–3
9. Demarin, Josip: *Povijest i razvitak Viših pedagoških škola u Hrvatskoj*, Pedagoško-književni zbor, Zagreb, 1954.
10. *Državna skupščina UJU v Skopju*, *Učiteljski tovariš*, 67 (1927.), št. 7, str. 2–4
11. Fakin, Anton: *Višja pedagoška šola*, *Učiteljski tovariš*, 66 (1926.), št. 14, str. 2.
12. * * * : *Zagovor na pojasnilo v "Učit. Tov."* št. 16, *Učiteljski tovariš*, 66 (1926a), št. 17, str. 3
13. * * * : *Polemika, Zopet Višja pedagoška šola*, *Učiteljski tovariš*, 66 (1926b), št. 23, str. 3
14. Flere, Pavel: *Ali je višja pedagoška šola potrebna*, *Popotnik*, 44 (1923.), št. 3, str. 191–192
15. *Izjava ministra prosvete g. St. Radića o nalogah in pogledih državne prosvetne politike*, *Učiteljski tovariš*, 66 (1925.), št. 45, str. 1–2
16. Jeglič, Milko: *Za in proti veljavnosti učiteljske izobrazbe na višji pedagoški šoli*, Stališče absolventov višje ped. šole, *Učiteljski tovariš*, 69 (1928.), št. 15, str. 2.
17. * * * : *Odgovor na proteste*, *Učiteljski tovariš*, 69 (1928a), št. 16, str. 2
18. Kadunec, F.: *Za in proti veljavnosti učiteljske izobrazbe na višji pedagoški šoli*, *Stališče profesorjev*, *Učiteljski tovariš*, 69 (1928.), št. 15, str. 2
19. Kranjc, F.: *Prosvetni program o viš. pedag. šolah*, *Popotnik*, 49 (1928.), št. 5, str. 170.
20. Lokas, Josip: *Kratak osvrt na raspravu gosp. I. Radovanovića Unifikacija i reforma osnovne nastave osobitim obzirom na izobrazbu učitelja*, Zagreb, brez letnice.
21. Marinković, Josip: *60 godina Pedagoške akademije u Zagrebu*, u: ur. J. Marinković, *Zbornik Pedagoške akademije Zagreb 1919.–1979.*, Pedagoška akademija Zagreb, Zagreb, 1979., str. 9–13
22. Mrovlje, S: *Še o učiteljski izobrazbi*, *Učiteljski tovariš*, 65 (1925.), št. 44, str. 2
23. * * * : *Pedagoški institut – pedagoški krožki*, učiteljska izobrazba, *Učiteljski tovariš*, 65 (1925a), št. 49, str. 1
24. * * * : *O višjih pedagoških šolah, kreditih in podporah*, *Učiteljski tovariš*, 69 (1928.), št. 15, str. 3
25. Osterc, Anton: *Absolventom višje pedagoške šole*, *Meščanska šola*, 5 (1928./29.), št. 5, str. 179–180
26. *Pojasnilo*, *Učiteljski tovariš*, 66 (1926.), št. 16, str. 4
27. *Polemika*, *Zopet Višja pedagoška šola*, *Učiteljski tovariš*, 66 (1926.), št. 18, 19, 20, 21, str. 3, 3, 3, 4
28. *Pomembna seja širjega sosveta Poverjeništvo UJU Ljubljana na Zidanem mostu, dne 8. t. m.*, *Učiteljski tovariš*, 69 (1928.), št. 19, str. 1
29. *Popis diplomiranih nastavnika VPŠ i PA Zagreb od 1921. godine do danas*, v: ur. J. Marinković, *Zbornik Pedagoške akademije Zagreb 1919.–1979.*, Pedagoška akademija Zagreb, Zagreb, 1979., str. 204–294
30. Protner, Edvard: *Primerjava Šilihovega koncepta izobraževanja osnovnoškolskih učiteljev s koncepti predstavnikov različnih pedagoških smeri*, *Sodobna pedagogika*,

- 44 (1993.), št. 7–8, str. 370–382
31. * * * : *Pedagogika in izobraževanje učiteljev (1919.–1941.)*, Educa, Nova Gorica 2000.
  32. Radovanović, I.: *Unifikacija i reforma osnovne nastave osobitim obzirom na izobrazbu učitelja*, Split, 1922.
  33. *Resolucija profesorskoga kongresa. Učiteljski tovariš*, 69 (1928.), št. 16, str. 4
  34. *Resolucije V. pokrajinske skupščine poverjeništa UJU Ljubljana. Učiteljski tovariš*, 65 (1925.), št. 27, str. 1
  35. Rudež, Miloslav: *Usoda višje pedagoške šole, Učiteljski tovariš*, 67 (1927.), št. 131, str. 2–3
  36. *Sklepi pokrajinske skupščine v Kranju, Učiteljski tovariš*, 67 (1927.), št. 5, str. 1–2
  37. Šilih, Gustav: *Poglavje o poklicanih in nepoklicanih, Učiteljski tovariš*, 69 (1928.), št. 16, str. 2–3
  38. Težak, Stjepko; Josip Markovac, (ur.): *Pedagoška akademija Zagreb 1919.–1969.*, Pedagoška akademija, Zagreb, 1971.
  39. Mikulić, Ante; Pazman, Dragutin: *Mjesto i uloga Pedagoške akademije u Zagrebu u razvitku našeg školskog sistema, pedagoške teorije i prakse*, v: ur. Pedagoška akademija, Zagreb, 1971., str. 9–33
  40. Mrovlje, S.: *O višjih pedagoških šolah, kreditih in podporah, Učiteljski tovariš*, 69 (1928.), št. 15, str. 3
  41. *Učiteljska izobrazba, kardinalna točka našega programa (Programno stališče seje ožjega sosveta 25. in 26. septembra 1926)*, *Učiteljski tovariš*, 67 (1926.), št. 9, str. 1
  42. Vazzaz, L.: *O višji pedagoški šoli in njenih absolventih, Učiteljski tovariš*, 69 (1928.), št. 17, str. 2–3
  43. *Višja pedagoška šola, Učiteljski tovariš*, 66 (1926.), št. 7, str. 2
  44. *Višja pedagoška šola, Učiteljski tovariš*, 66 (1926a), št. 12, str. 2
  45. *Za “visoko pedagoško šolo”, Učiteljski tovariš*, 69 (1928.), št. 6, str. 3

THE SLOVENES AND THE TEACHER TRAINING COLLEGE IN ZAGREB (Summary)

The Teacher Training College (TTC) in Zagreb was undoubtedly a demanding, high-quality school. It formed numerous highly skilled and well-versed pedagogues and teachers who significantly shaped the image of school and pedagogy of that time.

However, the status of the school triggered controversy and discontent since its establishment; it was related to the concept of teacher training which was not sufficiently defined in theory.

The ordinance with which TTC in Zagreb was formally established (15 November 1919) determined a two-year study programme to qualify teachers of “civic schools” (a type of 4-year lower secondary school for middle class

children after four years of primary school). A year later in Belgrade a law introducing three-year study programmes for school inspectors and normal school teachers came into force. The management and the students of TTC (partly supported by the professionals) tried to prolong the study to four years and thus make it equal to faculty study. This was realized in academic years 1926/27 and 1927/28 (only two generations of students enrolled).

Consequently a polemic was launched which disunited the experts thoroughly. An underrating attitude towards the scientific level of TTC in Zagreb could be traced in Slovene professional press already before that. It was based on lack of information and envy. The polemic culminated in 1928 when the first graduates of TTC were appointed to the posts of teachers at normal school. Secondary school teachers firmly opposed to these appointments, claiming that only teachers with degrees from university should teach at secondary schools and that TTC was not of the same level. They demanded the abolishment of the third and fourth year of study. The TTC graduates proved that TTC had a formal faculty character (by listing their academic activities and successes) and that normal schools needed pedagogically trained teachers. Primary school teachers were involved in the polemic, pointing out that TTC introduced inexcusable ranking, selection and disunion. They supported the idea that all teachers should be given the opportunity to study at college level or even at university level.

The polemic dealt with in this article enables us to extract numerous current questions related to teacher training.

Key words: The Teacher Training College (Zagreb), the Slovenes, the education of teachers, the history of teacher training schools, from 1922 until 1929